

هنجاریابی پرسشنامه اخلاق حرفه‌ای مددکاری اجتماعی

مرضیه قرائت خیابان* ، حسین رضایی حسین‌آبادی** ، فاطمه بیدی***

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۷/۲۵ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۳/۳

چکیده

در سال‌های اخیر، وجوب اخلاق حرفه‌ای با هدف ارتقاء کیفیت خدمات مورد توجه مسئولین سازمان‌ها و مؤسسات قرار گرفته است. اخلاق حرفه‌ای بخش بنیادین اقدامات مددکاری اجتماعی در ارائه خدمات اجتماعی می‌باشد. بر این اساس، هدف اصلی پژوهش حاضر، تدوین پرسشنامه اخلاق حرفه‌ای مددکاری اجتماعی و هنجاریابی آن می‌باشد. این مطالعه از نوع هنجاریابی اکتشافی است و جامعه آماری آن را کلیه مددکاران اجتماعی شاغل در سازمان‌های خدمات اجتماعی شهر تهران که در حدود ۸۶۸ نفر هستند، تشکیل داده‌اند و یک نمونه ۳۳۵ نفری از آنها مورد بررسی قرار گرفته‌اند. ابزار جمع‌آوری اطلاعات در این تحقیق پرسشنامه محقق ساخته اخلاق حرفه‌ای می‌باشد که روایی صوری آن از طریق استادان دانشگاهی، روایی محتوای آن با آلفای کرونباخ با میزان آلفای ۰/۸۱ و روایی سازه آن با استفاده

* استادیار گروه مددکاری اجتماعی دانشگاه علامه طباطبایی. (نویسنده مسئول). gharaat95@gmail.com

** کارشناس ارشد مدیریت خدمات اجتماعی، دانشگاه علامه طباطبایی. h.rezaee508@gmail.com

*** دانشجوی مددکاری اجتماعی، دانشگاه علامه طباطبایی. bidi.fateme@yahoo.com

از تحلیل عاملی اکتشافی تحت آزمون KMO مورد بررسی قرار گرفته است. پایایی ابزار گردآوری اطلاعات نیز از طریق روش باز آزمایی، با ضریب همبستگی ۰/۸۵ به دست آمد.

بر طبق تحلیل عاملی انجام شده، به غیر از چند گویه که حذف گردیدند، روایی تمام گویه‌ها بر طبق آزمون KMO بالاتر از ۰/۶۰ قرار داشتند. هشت بُعد در نظر گرفته شده برای اخلاق حرفه‌ای بر طبق ادبیات نظری موجود در این حوزه با حذف برخی از گویه‌های مورد تأیید قرار گرفت. این نتایج بیانگر روایی و پایایی این پرسشنامه به عنوان یک ابزار هنجاری می‌باشد. با توجه به یافته‌های این تحقیق، پرسشنامه محقق ساخته اخلاق حرفه‌ای دارای روایی و پایایی قابل قبولی است و می‌تواند در سنجش چگونگی اخلاق حرفه‌ای در سازمان‌های خدمات اجتماعی مورد استفاده قرار گیرد.

واژه‌های کلیدی: اخلاق حرفه‌ای، مددکاری اجتماعی، خدمات اجتماعی،

سازمان، هنجاریابی، پرسشنامه

مقدمه و بیان مسئله

در سال‌های اخیر، وجوب اخلاق حرفه‌ای با هدف ارتقاء کیفیت خدمات مورد توجه مسئولین سازمان‌ها و مؤسسات قرار گرفته است. اخلاق حرفه‌ای بخش بنیادین اقدامات مددکاری اجتماعی در ارائه خدمات اجتماعی می‌باشد که بر طبق مطالعات انجام گرفته، تأثیر مستقیم اخلاق حرفه‌ای در کیفیت این خدمات اثبات گردیده است. بر این اساس، با توجه به اهمیت کاربرد اخلاق حرفه‌ای در مداخلات مددکاری اجتماعی در حوزه‌های مختلف و کمبود یک پرسشنامه استاندارد در این ارتباط، هدف اصلی پژوهش حاضر، تدوین پرسشنامه اخلاق حرفه‌ای مددکاری اجتماعی و هنجاریابی آن می‌باشد.

علم اخلاق یکی از شعب معرفتی حکمت عملی است. در این علم، چگونگی خوب بودن یا بد بودن رفتار انسانی بررسی شده و در راستای رسیدن به هدف متعالی اخلاق توصیه‌هایی صورت می‌گیرد. اخلاق نیز همانند سایر علوم، بر مبانی تصویری و

تصدیقی استوار است اما از آنجاکه علم کلی نیست، بسیاری از مقدمات آن نظری بوده و در علوم مختلفی بحث می‌شوند (محمدی و همکاران، ۱۳۹۶: ۲۳). اخلاق مجموعه‌ای از ارزش‌ها و بایدها و نبایدهاست که نقش مهمی در مدیریت اثربخش سازمان‌ها ایفا می‌کند (دهقانی و شمس زاده، ۱۳۹۲: ۴۵). اخلاق حرفه‌ای شاخه‌ای از اخلاق کاربردی است که با پرداختن به مباحث اخلاقی در حرفه‌ها و در سازمان‌ها، مشکلات و معضلات اخلاقی را مورد بررسی قرار می‌دهد (عباسی و همکاران، ۱۳۹۶: ۶۳).

اخلاق حرفه‌ای به چگونگی رفتار، ادب و عمل شخص هنگام انجام کار حرفه‌ای می‌پردازد. این کار می‌تواند، مشاوره، پژوهش، تدریس، نویسندگی، طبابت و یا هر حرفه دیگری باشد. در واقع، اخلاق حرفه‌ای مجموعه‌ای از اصول و استانداردهای سلوک بشری است که رفتار افراد و گروه‌ها در یک ساختار حرفه‌ای را تعیین می‌کند و مفهوم آن از علم اخلاق اتخاذ شده است. به عبارت دیگر، مجموعه قوانین اخلاقی که از ماهیت حرفه یا شغل به دست آمده است، اخلاق حرفه‌ای نام دارد (آراسته و جاهد، ۱۳۸۹: ۳۷).

دکتر قرا ملکی مراد از اخلاق را مسئولیت‌پذیری در قبال حقوق افراد در محیط سبب و شصت درجه برمی‌شمارد. از این‌رو، اخلاق حرفه‌ای را مسئولیت‌پذیری در فعالیت حرفه‌ای در قبال کسانی که در این محیط قرار می‌گیرند، تعریف می‌نماید. این تعریف از دو جهت فراگیر است؛ یک، از منظر توجه به حقوق همه کسانی که در محیط فعالیت حرفه‌ای قرار می‌گیرند و دو، با توجه به کنشگری که فعالیت حرفه‌ای را انجام می‌دهد (قرا ملکی، ۱۳۹۷: ۸۵).

از آنجاکه ما در جامعه‌ای زندگی می‌کنیم که سازمان‌ها و نهادها یکی از واقعیت‌های انکارناپذیر آن هستند، اخلاق حرفه‌ای از اهمیت بالایی برخوردار است. امروزه داشتن اخلاق حرفه‌ای به‌عنوان یک مزیت رقابتی در سازمان‌ها مطرح می‌باشد (قائم و همکار، ۱۳۹۶: ۴۵). هیچ نهاد یا حرفه‌ای نیست که قادر باشد، فارغ از اخلاق که نشانگر مرزهای سلوک و رفتار بهنجار است، به حیات مشروع خود ادامه دهد.

به طوری که در سازمان‌های خدمات اجتماعی کانادا از سال ۱۹۲۰ میلادی آموزش تصمیم‌سازی و سیاست‌گذاری با توجه به اخلاق حرفه‌ای و اخلاق سازمانی پیگیری شده است (Birnbaum and Lach, 2014: 40).

فدراسیون بین‌المللی مددکاری اجتماعی در تعریف حرفه مددکاری اجتماعی با برشمردن اهداف، فعالیت‌ها و اقدامات آن، بر اصول و ارزش‌هایی همچون عدالت اجتماعی، حقوق بشر، مسئولیت جمعی و احترام به تنوع و گوناگونی انسان‌ها در ابعاد مختلف در عمل مددکاران اجتماعی تأکید نموده است. بر این اساس، مددکاران اجتماعی متعهد به تلاش در راستای ارتقاء کیفیت بهزیستی افراد در جوامع هستند که اخلاق حرفه‌ای مشخص‌کننده چگونگی حرکت آنان در این مسیر است. در واقع، اساس فعالیت‌های مددکاری اجتماعی بر مجموعه‌ای از ارزش‌ها و اصول و ضوابط اخلاقی استوار است که اخلاق حرفه‌ای نام دارد. این معیارها و استانداردها چارچوب عمل شاغلان این حرفه را تعیین می‌نمایند که پیوند تنگاتنگی با مفاهیمی همچون حقوق بشر، ارزش‌های اخلاقی پایه، عدالت و برابری اجتماعی دارند (J. Keeney and et al, 2014: 36). معیارهایی که بر مبنای تجارب عملی اساتید مددکاری اجتماعی و با همکاری متخصصان این رشته و طی سالیان فراوان و مبتنی بر ارزش‌ها و اصول حرفه‌ای و انسانی به دست آمده‌اند و به نوعی کاربردپذیر گشته و رعایت آن‌ها به حرفه مددکاری اجتماعی شأن و شخصیت حرفه بودن را اعطا می‌کند.

حرفه‌های مختلف مانند پزشکی، حقوق، پرستاری و مددکاری اجتماعی، ارزش‌ها، اصول و استانداردهای رفتار حرفه‌ای را در اسنادی که به عنوان کد اصول اخلاقی شناخته می‌شوند، بیان می‌کنند (همان: ۳). همان‌گونه که اشاره شد، در حرفه مددکاری اجتماعی ارزش‌ها و اصول آن تعیین‌کننده ضوابط و اصول اخلاقی است که مددکاران اجتماعی بر اساس آن اقدامات و مداخلات خود را انجام می‌دهند. این ارزش‌ها و اصول مبنای عمل حرفه‌ای است و بر این اساس، اصول اخلاقی منبعث از آن‌ها در قلب فعالیت‌ها و اقدامات مددکاران اجتماعی جای دارد. نظامنامه اخلاق حرفه‌ای که در سال

۲۰۰۴ توسط انجمن بین‌المللی مددکاران اجتماعی و انجمن بین‌المللی مدارس مددکاری اجتماعی اعلام گردید، در هشت حوزه مسئولیت اخلاقی مددکاران اجتماعی را مشخص کرده است که بر کاربرد و تقویت آن به صورت منطقه‌ای و محلی تأکید شده است (انجمن بین‌المللی مددکاران اجتماعی، ۲۰۱۸).

با توجه به اهمیت نقش مددکاران اجتماعی و مداخلات اجتماعی که در شرایط خاص و گوناگون با هدف ارتقاء سطح بهزیستی و رفاه عمومی افراد جامعه صورت می‌گیرد و همچنین، رعایت ارزش‌ها و اصولی که پایه و اساس اقدامات آن را تشکیل داده است، لزوم در دسترس بودن پرسشنامه اخلاق حرفه‌ای که مبنایی برای سنجش چگونگی اخلاق حرفه‌ای در فعالیتهای مددکاران اجتماعی در سازمان‌های مختلف باشد، احساس می‌گردد. در این ارتباط، اخیراً طراحی و اعتباریابی پرسشنامه عملکرد اخلاقی در مددکاری اجتماعی توسط دکتر حاشیه باف در قالب رساله دکتری، در سطح کشور صورت گرفته است اما این مطالعه هم در نظر دارد، با در نظر گرفتن کمبودی که در این زمینه هست، در سطح سازمان‌های خدمات اجتماعی شهر تهران، در راستای سنجش این مفهوم مهم سازمانی و مورد تأکید در مددکاری اجتماعی، ابزار مناسبی را ساخته و هنجاریابی آن را مدنظر قرار دهد. بنابراین در این پژوهش، ابتدا با بررسی ادبیات نظری و تجربی موجود در زمینه اخلاق حرفه‌ای در مددکاری اجتماعی به ساخت ابزار اندازه‌گیری اخلاق حرفه‌ای پرداخته‌شده و در مرحله دوم، به هنجاریابی ابزار ساخته‌شده برای سنجش اخلاق حرفه‌ای اقدام گردیده است.

مبانی نظری

مفاهیم

بر اساس تعریف رملی و هرلی هی^۱ لغت اخلاق، بیان‌کننده باورهای یک گروه حرفه‌ای در مورد این است که چه چیزی درست و مرتبط با استانداردهای همان حرفه است (Fisher, 2007: 50). هر یک از حرفه‌های مرتبط با انسان، حوزه‌ها و ابعاد مختلف دارند که برخی مشترک و برخی دیگر اختصاصی آن حرفه‌اند. با وجود این تفاوت‌ها به نظر می‌رسد، اصول اساسی در تمام حرفه‌های یاورانه از قبیل روان‌درمانی، مشاوره، روان‌پزشکی، مددکاری اجتماعی و مشاوره تقریباً یکسان است (کیانی و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۰۸).

مفهوم اخلاق حرفه‌ای با مفهوم ارزش‌ها پیوند تنگاتنگ دارد و از آن‌ها ناشی می‌گردد (کامپتون و گالاولی^۲ ۱۳۹۰: ۳۶۲). به‌طور کلی انسان‌ها توانایی منحصربه‌فردی برای تعریف هویت خود دارند، ارزش‌های خود را انتخاب و اعتقاداتشان را ایجاد می‌کنند که هر سه مفهوم یاد شده بر رفتار انسان‌ها تأثیر عمده دارند. یک ارزش به‌عنوان یک اصل تعریف می‌گردد تا باعث ترویج رفاه و جلوگیری از آسیب به انسان یا سایر موجودات شود. در تعریف دیگر، ارزش‌ها رهنمودهایی برای موفقیت ما هستند و به‌نوعی رویکرد ما در مورد آنچه قابل قبول است را شامل می‌گردند. ارزش‌های فردی شامل اعتقادات عقلانی و احساسی می‌شوند که به‌ویژه برای فرد مطلوب یا مهم هستند و یا اینکه ارزش‌ها احساسات را به تجربیات فرد مرتبط می‌کنند و گزینه‌ها، تصمیمات و اقدامات او را هدایت می‌نمایند. (Sahu and et. al, 2012: 6). بر اساس نظر ساهو و همکاران، پنج ارزش اصلی مشترک بین تمامی انسان‌ها رفتار درست^۳، صلح^۴، حقیقت^۵،

-
1. Remley & Herlihy
 2. Compton & Galaway
 3. Right conduct
 4. Peace
 5. Truth

عشق^۱ و عدم خشونت^۲ می‌باشند (Sahu and et. al, 2012: 12). هرکدام از این ارزش‌ها دارای مصادیقی است که در ادامه به آن‌ها پرداخته می‌شود.

(۱) ارزش‌های مرتبط با رفتار درست:

✓ مهارت‌های خود کمک‌رسانی: مراقبت از اموال و دارایی، بهداشت، رژیم غذایی، نگرش فردی، اعتمادبه‌نفس، ظاهر بدنی، موقعیت زندگی.
✓ مهارت اجتماعی: رفتار و سلوک مناسب، ارتباطات مثبت و سالم، مفید بودن، عدم ایجاد زحمت برای خود دیگران و جامعه و عدم آسیب‌رسانی به محیط‌زیست.
✓ مهارت‌های اخلاقی: کدهای اخلاقی شامل: شجاعت، وظیفه‌مداری، اعتمادبه‌نفس، کارایی، خلاقیت، ابتکار عمل، پشتکار، دقیق بودن، مناعت طبع، احترام به دیگران و مسئولیت‌پذیر بودن.

(۲) ارزش‌های مرتبط با صلح:

✓ توجه، آرامش، تمرکز، رضایت، عزت، نظم، برابری، خونسردی، وفاداری، تمرکز، قدردانی، شادی، هماهنگی، فروتنی، سکوت درونی، خوش‌بینی، صبر، انعکاس، رضایت، خودپذیری، اعتمادبه‌نفس، خودکنترلی، خود نظم دهی، عزت‌نفس، خود احترامی، کنترل احساسات، تحمل و بردباری و درک و فهم.

(۳) ارزش‌های مرتبط با حقیقت:

✓ دقت، کنجکاوی، تشخیص، عدالت، بی‌پروایی، صداقت، یکپارچگی (در عمل، نظر و اندیشه) بینش، عدالت، خوش‌بینی، خلوص، جستجوگری دانش، دلایل، خود تحلیلگری، روحیه تحقیق، نقد نظریه‌ها، اعتماد، حق‌گویی و تصمیم‌گیری.

۴) ارزش‌های مربوط به عشق:

✓ پذیرش، مهربانی، مراقبت، شفقت، مراعات، فداکاری، صمیمیت، همدلی، تحمل و بردباری، بخشش، دوستی، مروت و سخاوت، ملایمت، انسانیت، وابستگی متقابل، لطف و محبت، صبر و غیره.

۵) ارزش‌های مرتبط با عدم خشونت:

✓ روان‌شناختی: خیرخواهی، غمخواری، نگرانی برای دیگران، مراعات دیگران، تحمل و شکیبایی، سخاوتمندی، سلوک رفتاری، شادی، وفاداری، اخلاق‌مندی و عشق جهانی.

✓ اجتماعی: قدردانی از سایر فرهنگ‌ها و ادیان، برادری، مراقبت از محیط‌زیست، شهروندی، برابری، بی‌آزاری، آگاهی ملی، پشت‌کار، احترام به اموال و دارایی دیگران و عدالت اجتماعی.

✓ فلسفی: عدم آسیب به دیگران، عدم انجام اقدام فیزیکی علیه دیگران و غیرمتجاوز بودن.

پیشینه پژوهش

در بررسی‌های تجربی محققانی در خارج از کشور و در داخل ایران (یک مورد) به موضوع اخلاق حرفه‌ای در حرفه مددکاری اجتماعی پرداخته‌اند. باری^۱ (۲۰۰۹) به بررسی اخلاقیات در مددکاری اجتماعی پرداخته که طبق این تحقیق مددکاری اجتماعی نیازمند سطح بالایی از اخلاق حرفه‌ای است و باید در این رشته اخلاق حرفه‌ای مورد اهمیت واقع شود زیرا این حرفه در کار با مراجعان دارای قدرت بالایی است و این قدرت زیاد در نبود اخلاق حرفه‌ای می‌تواند، موجب آسیب شدید به مراجعان شود و

1. Barry

نقش مددکاری اجتماعی را از مراقبت و تغییر به یک فعالیت تعریفی و توضیحی بکاهد. اندرسون^۱ (۲۰۰۷) به بررسی عقاید و تردیدها، موقعیتی که مددکار اجتماعی در رابطه با اخلاقیات قرار می‌گیرد، پرداخته است. از میان داده‌های این تحقیق دو رویکرد اصلی اخلاق حرفه‌ای منتج می‌شود: ۱- مبتنی بر پایه اصول و فضیلت، ۲- منعکس‌کننده جهت‌گیری گروه‌هایی که به‌عنوان معتقدین و شکاکان شناخته می‌شوند. بر طبق این تحقیق اصول اخلاقی تکیه‌گاه‌هایی هستند که مددکاران اجتماعی و مراجعان با توجه به آن‌ها می‌توانند، رابطه خود را بر اساس آن شکل دهند.

جی ریمر^۲ (۲۰۱۴) به بررسی تحولات اخلاقی در مددکاری اجتماعی پرداخته است. او در این مقاله به تحولاتی که در هنجارها و دستورالعمل‌های اخلاقی در مددکاری اجتماعی ایجاد شده پرداخته است. بر طبق نظر ایشان تحولات اخلاقی در مددکاری اجتماعی شامل: دوره اخلاقی، دوره ارزشی، دوره نظریه اخلاقی و تصمیم‌گیری و دوره استانداردهای اخلاقی و دوره مدیریت ریسک است. برین بوام و لاج^۳ (۲۰۱۴) به بررسی این سؤال که تدریس اخلاق در مددکاری اجتماعی باید چگونه باشد؟ مسئولیت از مدارس مددکاری اجتماعی آغاز می‌شود، می‌پردازند. آن‌ها برای آموزش اخلاق به دانشجویان مددکاری اجتماعی مدل متیوز را پیشنهاد می‌دهند زیرا، این مدل می‌تواند، تصمیم‌گیری در تنگناهای اخلاقی را برای مددکاران اجتماعی رفع کند و از سوی دیگر می‌تواند، تنش حاصل از ساختار ارائه‌دهنده خدمات را کاهش دهد. مدل متیوز^۴ به شکل قیف مانند با استفاده از ۴ بُعد تحقیق، ثنوری‌ها، کدهای اخلاقی و چارچوب‌های قانونی سعی در تأثیر بر مددکار یا حرفه آموز دارد.

-
1. Anderson
 2. Reamer
 3. Birnbaum & Lach
 4. Mathius model

جی کنی^۱ و همکاران (۲۰۱۴) به بررسی کدهای اخلاقی مددکاری اجتماعی و حقوق بشر طی یک تحلیل بین‌المللی پرداخته‌اند که با بررسی کدهای اخلاقی بیست کشور در زمینه حقوق بشر به این نتیجه می‌رسند که ۷۵ درصد کدهای بررسی شده صراحتاً به موضوع حقوق بشر می‌پردازند. در ایران نیز حاشیه باف (۱۳۹۶) در پایان‌نامه دکترای خود به طراحی و اعتبار‌یابی پرسشنامه عملکرد اخلاقی در مددکاری اجتماعی پرداخته است. او پس از استخراج هفت عامل و طراحی ۱۰۱ گویه، این پرسشنامه را در بین ۱۰۳۶ نفر از مددکاران ایران توزیع نموده و بعد از انجام آزمون برای بررسی روایی و پایایی پرسشنامه به یک مقیاس ۴۱ ماده‌ای دست‌یافته است که این مقیاس با توجه به روایی و پایایی بررسی شده برای آن می‌تواند، به‌عنوان یک ابزار مناسب برای بررسی عملکرد اخلاقی در مددکاری اجتماعی مورد استفاده قرار گیرد.

نظریه و مدل‌های اخلاقی در تصمیم‌گیری‌ها

نظریه و مدل، رویکرد معقول و نظام‌مندی است که برای مشکلات اخلاقی افراد در عرصه سازمانی و حرفه‌ای کمک‌کننده می‌باشد و می‌تواند، قضاوتی عملی در اختیار افراد قرار دهد که در تصمیم‌گیری‌های سازمانی بدان نیاز است. حال به‌صورت اجمالی به بررسی برخی از مدل‌های اخلاقی پرداخته می‌شود. سه مدل یا الگوی معرف و رایج اخلاقی به نام‌های منفعت‌طلبی، حقوق و عدالت ارائه شده است. آنچه اخلاقی تلقی می‌شود، باید به‌وسیله مقایسه تصمیمات رفتارها با این سه مدل ارزیابی و مشخص شود. هر مدل روش‌های متفاوت و تکمیل‌کننده‌ای برای تعیین رفتار یا تصمیم اخلاقی ارائه می‌دهد. هر سه مدل باید در اقدامات مدنظر قرار گیرند.

(۱) **مدل منفعت‌طلبی:** تأثیر تصمیمات و رفتارها بر دیگران را بر پایه هدف اساسی؛ تأمین بیشترین خوبی برای بیشترین افراد، مورد قضاوت قرار می‌دهد.

(۲) مدل حقوقی: تصمیمات و رفتارها را بر پایه سازگاری یا حقوق اساسی گروهی و فردی مورد قضاوت قرار می‌دهد.

(۳) مدل عدالت: تصمیمات و رفتارها را بر پایه سازگاری با اصول جوانمردی، عدالت، منصفانه بودن، تساوی و توزیع منافع (پاداش‌ها) و هزینه‌ها در میان افراد و گروه‌ها به‌طور بی‌طرفانه و بدون غرض مورد قضاوت قرار می‌دهد.

هر مدل دارای مشخصه‌های ویژه و تفاوت‌هایی با دیگر مدل‌ها می‌باشد، اما تا اندازه‌ی زیادی مجموعه مدل‌ها، اصول و استانداردهای اخلاقی را برای قضاوت درباره درست یا نادرست بودن تصمیمات و رفتارهای سازمانی در اختیار مدیران و کارکنان قرار می‌دهد. بنابراین، هر سه مدل اخلاقیات می‌توانند، هم‌زمان یک الگوی ویژه رفتاری را تقویت و پشتیبانی کنند. برحسب مورد در زمان‌های دیگر، تشخیص اخلاقی بودن تصمیمات و رفتارها می‌تواند، بر پایه یکی از مدل‌های اخلاقی مورد قضاوت قرار گیرد. درعین‌حال، پیچیدگی موقعیت‌های تصمیم‌گیری و وجود تعارض منافع در سطح فردی و گروهی، یافتن راه‌حل ایده‌آل اخلاقی را بسیار مشکل می‌سازد (نیکخواه فرخانی و همکاران، ۱۳۹۳: ۳۲). از نظر کادوزیر^۱ اخلاق حرفه‌ای دارای ویژگی‌هایی است که منبعث از ارزش‌های انسانی و اجتماعی ایجاد گردیده‌اند که عبارت‌اند از:

مسئولیت‌پذیری: در این مورد فرد پاسخگو است و مسئولیت تصمیم‌ها و پیامدهای آن را می‌پذیرد؛ سرمشق دیگران است، حساس و اخلاق‌مند است. به درست‌کاری و خوشنامی در کارش اهمیت می‌دهد. برای ادای تمام مسئولیت‌های خویش کوشاست و مسئولیتی را که به عهده می‌گیرد، با تمام توان و خلوص نیت انجام می‌دهد.

برتری‌جویی و رقابت‌طلبی: در تمام موارد سعی می‌کند، ممتاز باشد؛ اعتمادبه‌نفس دارد؛ به مهارت بالایی در حرفه خود دست پیدا می‌کند؛ جدی و پرکار

است؛ به موقعیت فعلی خود راضی نیست و از طرق شایسته دنبال ارتقا خود است؛ سعی نمی‌کند، به هر طریقی در رقابت برنده شود.

صادق بودن: مخالف ریاکاری و دورویی است؛ به ندای وجدان خود گوش فرا می‌دهد؛ در همه حال به شرافتمندی توجه می‌کند؛ شجاع و باشهامت است.

احترام به دیگران: به حقوق و نظر دیگران احترام می‌گذارد؛ خوش‌قول و وقت‌شناس است؛ به دیگران حق تصمیم‌گیری می‌دهد و تنها خود را مرجع نمی‌داند.

رعایت احترام نسبت به ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی: برای ارزش‌های اجتماعی احترام قائل است؛ در فعالیت‌های اجتماعی مشارکت می‌کند؛ به قوانین احترام می‌گذارد و در برخورد با فرهنگ‌های دیگر متعصبانه عمل نمی‌کند.

عدالت و انصاف: طرفدار حق است؛ در قضاوت تعصب ندارد؛ بین افراد از لحاظ فرهنگی طبقه اجتماعی و اقتصادی، نژاد و قومیت تبعیض قائل نمی‌شود.

همدردی با دیگران: دلسوز و رحیم است؛ در مصائب دیگران شریک می‌شود و از آنان حمایت می‌کند؛ به احساسات دیگران توجه می‌کند و مشکلات دیگران را مشکل خود می‌داند.

وفاداری: به وظایف خود متعهد بوده و رازدار و معتمد دیگران است (حسنی و شاهین مهر، ۱۳۹۳: ۴۵).

در حرفه مددکاری اجتماعی، اخلاق یکی از مفاهیم بنیادین و بارزترین نمود آن اصل رابطه حرفه‌ای است که از مهم‌ترین اصول مددکاری اجتماعی می‌باشد. در واقع، رابطه حرفه‌ای تأکید عمده بر ایجاد رابطه با مددجویان یا سایر مراجعان با توجه به اصول و قواعد حاکم بر این حرفه دارد. از دیدگاه مددکاری اجتماعی رابطه عبارت از نظامی است که در آن ایده‌ها، باورداشت‌ها، احساسات و عواطف مددکار اجتماعی با ایده‌ها، باورداشت‌ها، احساسات و عواطف فردی دیگر (گروه یا جامعه) در حال تأثیر و تأثر متقابل و دائماً در حال دگرگونی می‌باشد و رابطه حرفه‌ای یعنی رابطه دوجانبه

کلامی و غیرکلامی، چهره به چهره و یا غیرمستقیم صادقانه که شاید در شروع جنبه حمایتی داشته باشد ولی به تدریج با مشارکت همه‌جانبه مددجو به سوی خوداتکایی او گرایش پیدا می‌کند. لازمه وجود رابطه حرفه‌ای رفتار حرفه‌ای است. رفتار حرفه‌ای یعنی رفتاری که مددکار اجتماعی با نشان دادن شایستگی، مهارت و دانش خود و با رعایت موازین حرفه‌ای و اصول اخلاقی، بی‌طرفی خود را در برخورد با پدیده‌های مختلف اجتماعی حفظ کند (زاهدی اصل، ۱۳۹۰: ۸-۹۷).

مدل‌های تصمیم‌گیری اخلاقی در مددکاری اجتماعی

مدل ترکیب عناصر آنتل

در مددکاری اجتماعی به‌ندرت با معضلات و مشکلات کاملاً روشن و مشخص مواجه خواهیم بود و به‌عنوان یک حرفه دارای عدم اطمینان و دارای ابهام زیاد در زمینه کاری شناخته‌شده‌ایم. ما این نقاط مخاطره‌آمیز را برعکس می‌کنیم و به‌عنوان نقاط قوت از آن‌ها استفاده می‌نماییم. آنتل مدلی را برای تصمیم‌سازی اخلاقی در مددکاری اجتماعی ارائه می‌دهد که می‌تواند، در راستای اخذ بهترین تصمیمات اخلاقی کمک‌کننده باشد (Antel, 2005: 45).

برگرفته از: (Antel, 2005: 45)

مدل ادغام فرهنگی

در رشته روان‌شناسی، مطالعات جالبی در زمینه تصمیم‌گیری اخلاقی انجام شده است و همچنین پرسش‌های اخلاقی خاصی که در این فرآیندها دخیل هستند، مورد بررسی قرار گرفته است. از میان مدل‌های پیشنهاد شده در این زمینه، مدل تاراویدس^۱ (۱۹۹۸) را می‌توان نام برد که اصول اخلاقی را مورد تحلیل قرار می‌دهد و این تحلیل را با ترکیب کردن آن‌ها با باورها و تجربیات مشتریان انجام می‌دهد. بنابراین این مدل بر مبنای قضاوت ارزیابان عمل می‌کند. در میان این قضاوت‌ها، تاراویدس بر انعکاس و توجه به زمینه‌ها و سطح تعادل و همکاری در شرایط کاری توجه دارد. مدل ادغام

1. Tardavis

فرهنگی که توسط گارسیا^۱ و همکاران (۲۰۰۳) پیشنهاد شده است، ترمیمی بر نظریه تاراویدس و سایر نظریه‌پردازان این حوزه است. وی احترام به تنوع فرهنگی را به‌عنوان دیگر از عناصر اساسی در تصمیم‌گیری‌های اخلاقی افزوده و در نتیجه، یک مدل بین فرهنگی یکپارچه را پیشنهاد می‌دهد.

بر طبق این مدل، در مرحله اول باید وضعیت را تفسیر نمود، به‌ویژه در مورد تمام فرهنگ‌هایی که مددکار اجتماعی با آن‌ها روبرو است. در مرحله دوم، شکل‌بندی یک تصمیم اخلاقی با امکان بازبینی و در برگرفتن تمام ویژگی‌های حساس فرهنگ‌هایی که مددکار اجتماعی با آن‌ها روبرو است، مدنظر قرار می‌گیرد. در مرحله سوم، بازتاب دادن محتوای خاص، فرهنگ، ابعاد سازمانی و هر جنبه دیگر را که ممکن است، بر تصمیم‌گیری مددکاران اجتماعی مؤثر باشد. در مرحله چهارم، برنامه‌ریزی و اجرای اقدامات از پیش تعیین‌شده و پیش‌بینی هرگونه مانعی که موجب مختل شدن شرایط کار می‌گردد. به‌طور خلاصه این مدل چشم‌اندازهای مختلف اخلاقی سایر نظریه‌پردازان را نیز شامل می‌گردد و به دنبال ایجاد تعامل بین نظریات و مدل‌های مختلف است و بر اهمیت فضایل حرفه‌ای تأکید می‌کند. همچنین، تنوع فرهنگی را به‌عنوان از مبانی اساسی در فرآیند اخلاقی در نظر می‌گیرد. احترام به تنوع فرهنگی یکی از اصول اساسی در مددکاری اجتماعی است، بنابراین گرچه این مدل به‌عنوان یک مدل عمومی در ارزیابی روان‌شناختی مورد استفاده قرار می‌گیرد اما برای حرفه مددکاری اجتماعی نیز می‌تواند، مفید باشد (G-Reamer, 2012: 49)

مدل فراگیر اسلی چنووت و دانا مک اولیف^۲

اسلی چنووت و دانا مک اولیف مدل فراگیر تصمیم‌سازی اخلاقی را پیشنهاد می‌دهند که به‌صورت گرافیکی چهار دایره به شکل مدور کنار هم قرار می‌گیرند و در

1. Garsia
2. Slie Chenot& Dana mak olif

آن‌ها چهار جنبه اساسی برای عمل اخلاقی مورد توجه قرار می‌گیرد که شامل: مسئولیت‌پذیری، حساسیت‌های فرهنگی، بازتاب‌های انتقادی و مشاوره‌ای است. این مدل دارای مراحل گوناگون است: (۱) تعریف کردن معضل اخلاقی، (۲) بررسی و تفکر در مورد مناقشاتی که در ارتباط با این معضل اخلاقی وجود دارد و (۳) بعد از کسب اطلاعات به‌طور جامع، بایستی آن‌ها به‌طور کامل بررسی و تجزیه و تحلیل شوند. این مراحل حالت خطی نداشته و در ارتباط متقابل با یکدیگر هستند.

به عبارتی، در این مدل بر یک توالی و دنباله‌روی تأکید نمی‌شود و یا رفتن از یک مرحله به مرحله دیگر، بلکه در این مدل می‌توان به شکل برگشتی عمل نمود و در هر مدل رفتاری بازاندیشی داشت و در موقعیت‌های گوناگون مشکل مورد بازتعریف قرار می‌گیرد. برخلاف مدل تاردوویس که مراحل به‌صورت خطی طی می‌شود، این مدل شکل دایره‌ای دارد و انتهای آن دوباره مبنایی برای تصمیم‌سازی‌های اخلاقی دیگر می‌گردد. در این مدل جنبه‌های بازتابی اخلاقی با یکدیگر ارتباط دارند که کاملاً برخلاف سایر مدل‌های تصمیم‌گیری اخلاقی است و در آن‌ها بازتاب‌های اخلاقی با یکدیگر ارتباطی ندارند و به‌صورت سستی در مورد تصمیم‌سازی اخلاقی، نوعی رویکرد خطی داشته و همچنین این مدل بر اهمیت مسئولیت حرفه‌ای در تصمیم‌گیری تأکید می‌کند (Miller, 2005: 24).

مددکاری اجتماعی دارای ارزش‌هایی است که مبنایی برای اخلاق در آن هستند و منبعث از ارزش‌های ذکر شده سعی می‌شود، این حرفه را دارای استانداردهای اخلاقی نمایند. این ارزش‌ها عبارت‌اند از: حرمت مقام انسان، خودتصمیم‌گیری، برابری انسان‌ها در برخورداری از حقوق مادی و معنوی و مسئولیت فردی و اجتماعی (زاهدی اصل، ۱۳۹۰: ۹۳-۸۳). همچنین، تحقق عدالت اجتماعی، خدمت به بشریت، احترام به کرامت ذاتی افراد و ارزش آنان، یکپارچگی حرفه‌ای و رعایت رازداری حرفه‌ای در عمل و صلاحیت در عمل حرفه‌ای از جمله ارزش‌ها و اصول اساسی در حرفه مددکاری اجتماعی است که توسط فدراسیون بین‌المللی مددکاران اجتماعی مطرح و بر رعایت

آنان با توجه به فرهنگ بومی و محلی کشورها تأکید گردیده است^۱. اخلاق ناشی از این ارزش‌ها در یک رابطه حرفه‌ای از طریق رفتار حرفه‌ای مددکار اجتماعی بروز پیدا می‌کند. اخلاق حرفه‌ای در مددکاری اجتماعی به وظایف فرد متخصص در رابطه با دیگران شامل مددجویان، سایر متخصصان و همه مردم اطلاق می‌گردد که مدون است و مجموعه وظایفی را معرفی می‌کند که ما به‌منزله بخشی از وظایف موقعیت شغلی و جایگاه حرفه‌ای آن را پذیرفته‌ایم.

نظامنامه اصول اخلاق انجمن ملی مددکاری اجتماعی حمایت‌کننده اصول و معیارهای اخلاق در حرفه مددکاری اجتماعی است (کامپتون و گالووی^۲، ۱۳۹۰: ۳۶۲). طبق این نظامنامه اخلاق حرفه‌ای در مددکاری اجتماعی در ۸ حوزه مطرح می‌گردد که مسئولیت‌های اخلاقی در هر حوزه که مددکاران اجتماعی باید رعایت کنند را در برمی‌گیرد. این هشت حوزه عبارت‌اند از: (۱) مسئولیت‌های اخلاقی عمومی (۲) مسئولیت اخلاقی در قبال مراجعین (۳) مسئولیت اخلاقی در قبال همکاران (۴) مسئولیت اخلاقی در محیط کار (۵) مسئولیت اخلاقی مددکار اجتماعی به‌عنوان یک فرد حرفه‌ای (۶) مسئولیت اخلاقی در زمینه خاص (۷) مسئولیت اخلاقی در مقابل جامعه (۸) مسئولیت‌های نسبت به حرفه (معارف و نند و همکاران، ۱۳۹۰: ۶۶-۲۰)

مدل مفهومی

هر مدل مفهومی به‌عنوان نقطه شروع و مبنایی برای انجام مطالعات و تحقیقات است، به‌گونه‌ای که متغیرهای موردنظر تحقیق و روابط میان آن‌ها را مشخص می‌کند. به‌عبارت‌دیگر، مدل مفهومی یک استراتژی جهت شروع و انجام تحقیق است که انتظار می‌رود، در حین اجرای تحقیق، متغیرها، روابط و تعاملات بین آن‌ها مورد بررسی و آزمون قرار گرفته و برحسب ضرورت، تعدیلاتی در آن‌ها انجام‌شده و عواملی نیز از

1. <https://www.ifsw.org/global-social-work-statement-of-ethical-principles>
2. Compton & Galaway

آن‌ها کم، یا به آن‌ها اضافه گردد. با در نظر گرفتن ادبیات موجود شامل نظریه‌ها، مدل‌ها و استانداردهای موجود در زمینه اخلاق و اخلاق حرفه‌ای در مددکاری اجتماعی، در این پژوهش از مدل ترکیبی آنتل و ضوابط اخلاقی مطرح‌شده توسط فدراسیون بین‌المللی مددکاران اجتماعی (۲۰۰۴؛ ۲۰۱۸) استفاده شده است. در این پژوهش ابتدا به ابزارسنجی پرسشنامه محقق ساخت در ارتباط با اخلاق حرفه‌ای پرداخته شده و پس از استفاده از روش تحلیل عاملی، اعتبار پرسشنامه به‌طور کلی و خرده مقیاس‌های آن در ۸ حوزه، مورد بررسی و آزمون قرار گرفته است.

روش‌شناسی

این مطالعه از نوع هنجاریابی اکتشافی است. جامعه آماری این پژوهش را کلیه مددکاران اجتماعی شاغل در سازمان‌های خدمات اجتماعی شهر تهران که در حدود ۱۸۶۸ نفر هستند، تشکیل می‌دهد و یک نمونه ۳۲۵ نفری از آن‌ها بر مبنای فرمول کوکران مورد بررسی قرار گرفتند. ابزار جمع‌آوری اطلاعات در این تحقیق پرسشنامه محقق ساخته اخلاق حرفه‌ای می‌باشد. محققان برای تدوین پرسشنامه ابتدا ضمن بررسی منابع و متون داخلی و خارجی در دسترس که در زمینه اخلاق حرفه‌ای در مددکاری اجتماعی یا سایر حوزه‌های انسانی و اجتماعی نگاشته شده بودند، مطالب لازم را استخراج و پس از تلخیص و دسته‌بندی و تنظیم اولیه پرسشنامه، اقدام به بررسی روایی و پایایی آن کردند. به‌منظور بررسی روایی صوری پرسشنامه تدوین‌شده که دارای ۷۶ سؤال و ۸ بعد بود، آن به داوری ۵ تن از اساتید دانشگاه و ۱۰ نفر از کارشناسان خبره و مجرب در زمینه مددکاری اجتماعی شاغل در سازمان‌های خدمات اجتماعی شهر تهران گذاشته شد. این داوران به تصحیح گویه‌ها و متن سؤالات و در پاره‌ای موارد به حذف سؤالات

۱- تعداد جامعه آماری بر مبنای پایان‌نامه‌های رشته مدیریت خدمات اجتماعی دانشگاه علامه طباطبائی به‌دست‌آمده است. این پایان‌نامه‌های عبارت‌اند از طالبی (۱۳۹۵)، حسن‌پور (۱۳۹۵)، حلیمی (۱۳۹۵) و مظفری (۱۳۹۶) که در سازمان بهزیستی، سازمان خدمات اجتماعی شهرداری و کمیته امداد امام خمینی‌شهر تهران انجام شده‌اند.

اقدام نمودند؛ پرسشنامه نهایی مشتمل بر ۶۸ سؤال با مقیاس پنج‌قسمتی لیکرت تنظیم گردید. گویه‌های آن بر اساس استانداردهای اخلاقی در مددکاری اجتماعی و مدل ترکیبی آنتل که شامل ۸ بعد اصلی و ۲۰ بعد فرعی بود، ارائه گردید که عبارت‌اند از:

(۱) **مسئولیت اخلاقی عمومی:** در این بُعد مددکاران اجتماعی در زمینه توجه به شخصیت و فرهنگ افراد، توجه به برابری و عدالت در بین افراد، حمایت از آسیب دیدگان و منافع آنها و شایستگی و صلاحیت مددکار را مدنظر قرار داده‌اند.

(۲) **مسئولیت اخلاقی در قبال مراجع:** در این بُعد در زمینه‌ای از ابعاد فرعی: فعالیت علمی برای مراجع، حفظ حقوق، رضایت و رازداری برای مراجع، دسترسی مراجعین به خدمات بدون توجه به وضعیت مالی، تأمین آزادی مراجع در هر موقعیت لحاظ شده است.

(۳) **مسئولیت اخلاقی در قبال همکاران:** رعایت حقوق و عدالت و برابری در بین همکاران، رفتار حرفه‌ای با همکاران و همکاری تعاملی و سازنده با همکاران مورد نظر است.

(۴) **مسئولیت اخلاقی در زمینه خاص:** در این بعد موارد نگرش انتقادی و اخلاقی به قوانین، همکاری به‌منظور رفع اختلافات سازمانی و بین فردی در همه شرایط، وجود رفتار قانونی و اخلاقی در تمام موقعیت‌ها مدنظر است.

(۵) **مسئولیت اخلاقی در پژوهش و آموزش:** در این بعد موارد تأکید بر آموزش اخلاق حرفه‌ای و استانداردهای اخلاقی مددکاری اجتماعی در تمامی سطوح، رعایت اصول و قوانین پژوهش در جهت مصون نگه‌داشتن پاسخگویان مورد نظر است.

(۶) **مسئولیت اخلاقی به‌عنوان مددکار اجتماعی:** در این بُعد موارد عدم سوءاستفاده از شغل، وجود مسئولیت و صلاحیت در انجام کار، صداقت در عمل و حرف و ارزیابی مستمر ملحوظ شده است.

(۷) **مسئولیت اخلاقی نسبت به حرفه.**

(۸) **مسئولیت اخلاقی نسبت به جامعه.**

به منظور بررسی روایی محتوای پرسشنامه و آزمون اولیه آن یک نمونه ۵۰ عددی از آن در بین جامعه آماری مورد نظر توزیع گردید. همبستگی درونی گویه های آن از طریق آلفای کرونباخ ۰/۸۱ درصد به دست آمده، که در جدول شماره (۲) گزارش گردیده است. برای بررسی پایایی ابزار تحقیق از روش آزمون و آزمون مجدد استفاده گردید. این فرآیند با توزیع ۵۰ عدد پرسشنامه در بین جمعیت نمونه در دو مرحله تقریباً بافاصله یک ماه از یکدیگر انجام شد. بعد از جمع آوری تحلیل داده های آنها، مقدار ضریب همبستگی این دو مرحله ۰/۸۵ به دست آمد که مقدار قابل قبولی است و روایی سازه آن از طریق تحلیل عامل و آزمون kmo مورد بررسی قرار گرفت و سپس، تعداد ۳۲۵ پرسشنامه در بین نمونه اصلی تحقیق توزیع گردید... به منظور تحلیل آزمون های ذکر شده و هنجاریابی پرسشنامه تحقیق، از نرم افزار SPSS و لیزرل بهره برده شد. این تحقیق با قصد ساخت و هنجاریابی پرسشنامه اخلاق حرفه ای در مددکاری اجتماعی انجام شده است.

یافته های پژوهش

اخلاق حرفه ای به عنوان یکی از مهم ترین مؤلفه های هر شغلی است که داعیه حرفه را بر خود دارد. این مفهوم می تواند، در بهبود عملکرد حرفه های مختلف و حرفه مورد نظر این تحقیق؛ یعنی مددکاری اجتماعی مؤثر باشد. با توجه به گویه های طراحی شده برای هنجاریابی پرسشنامه اخلاق حرفه ای و انجام تحلیل عاملی در قالب روایی سازه برای اخلاق حرفه ای در مددکاری اجتماعی ۸ عامل اصلی به دست آمد. جدول شماره ۱ نشان دهنده اولین مفروضه تحلیل عاملی یعنی شاخص KMO می باشد که برای تعیین کفایت نمونه گیری استفاده می شود. در مواقعی که شاخص KMO کمتر از رقم ۰/۸۰ باشد، نمی توان به یافته های حاصل از تحلیل عامل استناد کرد. به عبارتی دیگر، هنگامی که KMO بین ۰/۸۰ تا ۰/۹۰ باشد، می توان اطمینان داشت که KMO معرف حجم نمونه کافی است و داده های مورد نظر برای تحلیل عاملی مناسب هستند. همچنین، مقدار کروییت بارتلت نیز در سطح معناداری ۰/۰۰۱ است.

جدول ۱- نتایج آزمون کرویت بارتلت و کیسرسی یر و اولکین

مقدار	پیش فرض	آزمون کرویت و بارتلت و کیسرسی- میر اولکین
۰/۸۳	مقدار KMO	
۴۵۰۲/۹۹۶	مقدار مجذور کای	
۹۶۲	درجه آزادی	
۰/۰۰۱	معنی داری	

در جدول شماره ۲ روایی محتوای پرسشنامه اخلاق حرفه‌ای با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ مورد بررسی قرار گرفته است. بر این اساس، ضریب آلفای کرونباخ برای خرده مقیاس‌های پرسشنامه بین ۰/۷۱ تا ۰/۸۳ است. از سویی، مقیاس کلی اخلاق حرفه‌ای دارای روایی محتوایی برابر با ۰/۷۸۲ می‌باشد که نشان‌دهنده روایی مناسب پرسشنامه ساخته‌شده در این تحقیق است.

جدول ۲- روایی محتوای پرسشنامه بر مبنای ضریب آلفای کرونباخ

ردیف	اخلاق حرفه‌ای و عوامل آن	نمونه	گویه ها	آلفای کرونباخ
۱	اخلاق حرفه‌ای مددکاران اجتماعی	۳۲۵	۵۹	۰/۷۸۲
۲	مسئولیت اخلاقی عمومی	۳۲۵	۷	۰/۷۶۸
۳	مسئولیت اخلاقی در قبال مراجع	۳۲۵	۱۰	۰/۸۳۴
۴	مسئولیت اخلاقی در قبال همکاران	۳۲۵	۹	۰/۸۳۲
۵	مسئولیت اخلاقی در زمینه خاص	۳۲۵	۱۰	۰/۸۱۳
۶	مسئولیت اخلاقی در پژوهش و آموزش	۳۲۵	۸	۰/۷۶۹
۷	مسئولیت اخلاقی به‌عنوان مددکار اجتماعی	۳۲۵	۱۱	۰/۷۱۵
۸	مسئولیت اخلاقی نسبت به حرفه	۳۲۵	۲	۰/۷۸۱
۹	مسئولیت اخلاقی نسبت به جامعه	۳۲۵	۲	۰/۷۲۵

پرسشنامه اولیه و تدوین شده دارای ۶۸ سؤال بود که به دلیل آنکه ۹ سؤال در تحلیل عاملی مرحله اول با مقدار کمتر از ۰/۵۰ رویه‌رو شدند، حذف گردیدند و تعداد سؤالات پرسشنامه به تعداد ۵۹ سؤال کاهش پیدا کرد. در مرحله دوم تمامی گویه‌های با مقدار بالاتر از ۰/۵۰ به دست آمدند. جدول شماره ۳ واریانس تبیین شده با مقادیر ویژه را نشان می‌دهد که مجموع مربعات چرخش یافته ۵۶/۵۰ درصد از واریانس اخلاق حرفه‌ای در مددکاری اجتماعی را تبیین کرده است.

جدول ۳- واریانس تبیین شده اخلاق حرفه‌ای مددکاری اجتماعی

مجموع مربعات چرخش یافته			عوامل
واریانس تجمعی	واریانس	مجموع	
۱۱/۱۰	۱۱/۱۰	۴/۴۱	مسئولیت اخلاقی عمومی
۲۱/۳۸	۱۰/۲۸	۴/۰۲	مسئولیت اخلاقی در قبال مراجع
۲۸/۶۴	۷/۲۶	۳/۸۱	مسئولیت اخلاقی در قبال همکاران
۳۵/۴۵	۶/۸۱	۳/۲۲	مسئولیت اخلاقی در زمینه خاص
۴۱/۰۱	۵/۵۶	۲/۹۹	مسئولیت اخلاقی در پژوهش و آموزش
۴۶/۶۴	۵/۶۳	۲/۶۸	مسئولیت اخلاقی به‌عنوان مددکار اجتماعی
۵۱/۲۹	۵/۶۵	۲/۰۳	مسئولیت اخلاقی نسبت به حرفه
۵۶/۵۰	۴/۲۳	۱/۹۸	مسئولیت اخلاقی نسبت به جامعه

در جداول شماره ۴ تا ۱۱ مقادیر میانگین، انحراف معیار و بار عاملی مقیاس اخلاق حرفه‌ای در سازمان‌ها در ۸ عامل که به ترتیب: اخلاق عمومی (۱-۷)، مسئولیت اخلاقی در قبال مراجع (۸-۱۷)، مسئولیت اخلاقی در قبال همکاران (۱۸-۲۶)، مسئولیت اخلاقی در زمینه خاص (۲۷-۳۶)، مسئولیت اخلاقی در پژوهش و آموزش (۳۷-۴۴)، مسئولیت اخلاقی به‌عنوان مددکار اجتماعی (۴۵-۵۵)، مسئولیت اخلاقی نسبت به جامعه (۵۶-۵۷) و مسئولیت اخلاقی نسبت به حرفه (۵۸-۵۹) می‌باشند، نشان داده شده‌اند.

هنجاریابی پرسشنامه اخلاق حرفه‌ای مددکاری ... ۱۴۳

جدول ۴- خرده مقیاس‌های بعد اخلاق عمومی اخلاق حرفه‌ای مددکاری اجتماعی

ردیف	عامل	گویه‌ها	میانگین	انحراف استاندارد	بار عاملی
۱	اخلاق عمومی	احترام به شخص و شأن مراجعین این سازمان از اهمیت بالایی برخوردار است.	۲/۴۴	۰/۹۶	۰/۸۱
۲		توجه به فرهنگ، آداب و رسوم و زبان مراجعین این سازمان دارای اهمیت ویژه‌ای است.	۲/۵۲	۱/۰۵	۰/۷۹
۳		در راستای کاهش و از بین بردن تبعیض در مورد مراجعین این سازمان تلاش می‌شود.	۳/۳۶	۱/۰۲	۰/۸۰
۴		در راستای تساوی حقوق مراجعین این سازمان تلاش می‌شود.	۳/۴۲	۱/۰۴	۰/۸۳
۵		از مراجعین آسیب‌دیده این سازمان در شرایط گوناگون دفاع و حمایت می‌شود.	۲/۴۳	۰/۹۸	۰/۷۵
۶		مددکاران اجتماعی این سازمان دارای صلاحیت و شایستگی مناسب برای ارائه خدمات هستند.	۳/۴۴	۱/۰۶	۰/۶۳
۷		همواره منافع مراجعین این سازمان در اولویت قرار دارد.	۲/۴۷	۱/۲۰	۰/۶۸

جدول ۵- خرده مقیاس‌های بُعد مسئولیت اخلاقی در قبال مراجع اخلاق حرفه‌ای مددکاری اجتماعی

ردیف	عامل	گویه‌ها	میانگین	انحراف استاندارد	بار عاملی
۸	مسئولیت	برای حل مشکل و مسئله مراجعین این سازمان از روش‌های علمی و منطقی کمک گرفته می‌شود.	۳/۴۵	۰/۸۹	۰/۶۲
۹	اخلاقی در قبال	در تمام مراحل کار با مراجعین این سازمان، تصمیم‌گیرنده اصلی مراجعین می‌باشند.	۲/۶۳	۱/۱۲	۰/۶۶
۱۰	مراجع	برای کمک به مراجعین این سازمان، رضایت آن‌ها یا سرپرستان از اهمیت بالایی برخوردار است.	۳/۶۹	۰/۹۲	۰/۷۵

۰/۵۹	۱/۰۲	۲/۶۲	به مراجعین این سازمان اطمینان داده می‌شود که تمام اسرارشان حفظ می‌گردد.		۱۱
۰/۸۳	۰/۸۹	۲/۳۵	تمام اطلاعات مربوط به مراجعین این سازمان به‌طور کامل ثبت و به‌طور محرمانه نگهداری می‌گردد.		۱۲
۰/۷۶	۱/۲۲	۳/۳۶	قبل از خاتمه و توقف هر خدمتی به مراجعین این سازمان اطلاع داده می‌شود و آن‌ها به منابع جایگزین هدایت می‌گردند.		۱۳
۰/۶۲	۱/۰۲	۲/۸۶	رابطه خارج از چارچوب حرفه‌ای (تماس فیزیکی یا عاطفی) با مراجعین برقرار نمی‌شود.		۱۴
۰/۵۲	۰/۹۷	۲/۱۶	در انتخاب مددکار اجتماعی مراجعین این سازمان می‌توانند، آزادانه عمل کنند.		۱۵
۰/۶۲	۱/۳۷	۳/۱۵	تمام مراجعین این سازمان از تعرفه خدمات مطلع می‌شوند.		۱۶
۰/۵۲	۰/۹۰	۳/۷۲	عدم توانایی پرداخت هزینه خدمات منجر به عدم دسترسی مراجعین این سازمان، به خدمات نمی‌شود.		۱۷

جدول ۶- خرده مقیاس‌های بُعد مسئولیت اخلاقی در قبال همکاران اخلاق حرفه‌ای مددکاری

اجتماعی

بار عاملی	انحراف استاندارد	میانگین	گویه‌ها	عامل	رتبه
۰/۵۴	۱/۱۵	۲/۶۳	در مراودات و روابط با همکاران در این سازمان احترام، انصاف و عدالت رعایت می‌گردد.	مسئولیت اخلاقی در قبال همکاران	۱۸
۰/۵۶	۱/۴۲	۳/۴۵	در رابطه با همکاران، در این سازمان اطمینان از حفظ اطلاعات سازمان و یا نهادها و مراجعین از اهمیت بالایی برخوردار است.		۱۹
۰/۵۸	۰/۸۹	۲/۵۶	ارتباط با همکاران سایر رشته‌ها و حرفه‌ها، بر		۲۰

هنجاریابی پرسشنامه اخلاق حرفه‌ای مددکاری ... ۱۴۵

			اساس چارچوبی خاص و اساسنامه سازمانی انجام می‌شود.	
۰/۵۳	۰/۷۹	۳/۵۹	کمک به حل اختلافات سایر همکاران یا کاهش تأثیر این موارد بر حرفه مددکاری اجتماعی، از طریق مجاری بالاتر این سازمان صورت می‌گیرد.	۲۱
۰/۶۲	۱/۸۵	۲/۶۵	برای بهتر شدن روند درمان مراجعین این سازمان از همکاران دیگر مشاوره گرفته می‌شود.	۲۲
۰/۵۳	۰/۹۳	۳/۷۹	در صورت عدم وجود شایستگی لازم در مددکاران اجتماعی این سازمان برای خدمات‌رسانی به مراجعین، آن‌ها به مددکاران اجتماعی باصلاحیت ارجاع داده می‌شوند.	۲۳
۰/۶۱	۱/۲۳	۳/۷۱	اگر در صلاحیت علمی و حرفه‌ای کارکنان در این سازمان تردید پیدا شود، برای توانمندسازی آن‌ها اقدام می‌شود.	۲۴
۰/۵۸	۱/۵۶	۲/۸۹	در مقابل رفتار غیراخلاقی (بی‌احترامی، بی‌عدالتی، آزار مراجع و...) کارکنان این سازمان، اقدام مناسب انجام می‌شود.	۲۵
۰/۵۲	۱/۶۳	۳/۶۵	در کاهش و رفع اختلافات بین کارکنان این سازمان کوشش می‌شود و از تأثیر آن بر روند کمک به مراجعین جلوگیری می‌گردد.	۲۶

جدول ۷- خرده مقیاس‌های بُعد مسئولیت اخلاقی در زمینه خاص اخلاق حرفه‌ای مددکاری

اجتماعی

ردیف	عامل	گویه‌ها	میانگین	انحراف استاندارد	بار عاملی
۲۷	مسئولیت اخلاقی در زمینه خاص	در این سازمان ارائه خدمات توسط مددکاران اجتماعی به بهترین شکل و با مسئولیت کامل انجام می‌شود.	۲/۳۹	۰/۹۸	۰/۵۰
۲۸		شناخت نواقص اساسنامه‌ها و قوانین مرتبط با خدمات ارائه‌شده، در حال ارائه و بازخورد در مورد آن‌ها صورت می‌گیرد.	۳/۱۸	۱/۰۳	۰/۶۴
۲۹		رفع تضادها و شبهات اسناد، قوانین و رویه‌های مربوط به خدمات در این سازمان مورد توجه می‌باشد.	۳/۱۳	۱/۱۷	۰/۸۳
۳۰		نظارت کامل بر رویه‌ها مختلف سازمانی به منظور تطابق آن‌ها با قوانین صورت می‌گیرد.	۲/۷۲	۰/۸۹	۰/۵۹
۳۱		بهبود شرایط کار و جلوگیری از فرسودگی شغلی کارکنان سرلوحه فعالیت مددکاران اجتماعی در این سازمان است.	۳/۷۵	۱/۵۲	۰/۶۵
۳۲		برای تصدی امور این سازمان، صلاحیت حرفه‌ای و علمی کارکنان اهمیت زیادی دارد.	۲/۸۳	۰/۹۸	۰/۵۷
۳۳		میانجیگری مددکار اجتماعی در اختلافات بین کارفرما و کارکنان در این سازمان انجام می‌شود.	۲/۹۳	۱/۱۶	۰/۷۶
۳۴		قبل از ارجاع مراجع، دلیل ارجاع و مزیت‌های مقصد بعدی برای او توضیح داده می‌شود.	۲/۶۷	۱/۰۲	۰/۵۱
۳۵		نظارت بر کارکنان عادلانه و با بازخورد مناسب انجام می‌گردد.	۳/۵۹	۱/۲۰	۰/۶۱
۳۶		متعهد و پاسخگو بودن به کارفرمایان و سازمان‌هایی که قوانین منصفانه و مناسب دارند، صورت می‌گیرد.	۲/۴۶	۱/۵۵	۰/۶۳

هنجاریابی پرسشنامه اخلاق حرفه‌ای مددکاری ... ۱۴۷

جدول ۸- خرده مقیاس‌های بُعد مسئولیت اخلاقی در زمینه خاص اخلاق حرفه‌ای مددکاری اجتماعی

ردیف	عامل	گویه‌ها	میانگین	انحراف استاندارد	بار عاملی
۳۷	مسئولیت اخلاقی	بر آموزش مداوم و ایجاد بستر آن برای مددکاران اجتماعی و دیگر کارکنان در این سازمان تأکید می‌گردد.	۲/۵۳	۱/۰۳	۰/۵۹
۳۸	در پژوهش	زیردستان و افراد تحت سرپرستی از اخلاق حرفه‌ای مددکاری اجتماعی آگاه می‌گردند.	۲/۵۶	۱/۰۸	۰/۶۲
۳۹	و آموزش	تعهد به آموزش نظری و عملی اخلاق حرفه‌ای سرلوحه مددکاران اجتماعی در این سازمان است.	۳/۷۶	۱/۳۷	۰/۵۲
۴۰		رعایت اصول و رویه‌های فنی و تکنیکی پژوهش درمددکاری اجتماعی این سازمان رعایت می‌گردد.	۲/۸۶	۱/۱۰	۰/۶۳
۴۱		تأثیرات و پیامدهای پژوهش برای مراجعین یا شرکت‌کنندگان در آن، در این سازمان مدنظر قرار می‌گیرد.	۲/۵۱	۱/۰۹	۰/۵۷
۴۲		قبل از انجام پژوهش در این سازمان از رضایت شرکت‌کنندگان در آن اطمینان حاصل می‌شود.	۲/۸۳	۱/۱۶	۰/۵۶
۴۳		در انجام پژوهش‌های این سازمان بر اولویت مسائل مراجعین تأکید می‌شود.	۳/۴۵	۱/۲۵	۰/۵۳
۴۴		دقیق، مناسب و بی‌طرفانه بودن گزارش نتایج تحقیقات در این سازمان اهمیت دارد.	۲/۷۳	۱/۲۳	۰/۸۳

جدول ۹- خرده مقیاس‌های بُعد مسئولیت اخلاقی به‌عنوان مددکار اجتماعی اخلاق حرفه‌ای

مددکاری اجتماعی

بار عاملی	انحراف استاندارد	میانگین	گویه‌ها	عامل	رتبه
۰/۵۲	۰/۸۶	۲/۷۸	در ارائه خدمات این سازمان به مراجعین، از قیمت مصوب، مبلغی اضافه‌تر دریافت نمی‌گردد.	مسئولیت اخلاقی به‌عنوان مددکار اجتماعی	۴۵
۰/۵۴	۱/۰۱	۲/۸۳	در قبال ارائه خدمات این سازمان به مراجعین، هدیه و کالا دریافت نمی‌گردد.		۴۶
۰/۵۶	۱/۴۹	۳/۳۲	از شغل مددکاری اجتماعی در این سازمان در زمینه ارائه خدمات سواستفاده نمی‌شود.		۴۷
۰/۵۷	۱/۵۶	۲/۴۲	برای قبول مسئولیت مشاغل مختلف در این سازمان شایستگی فردی مرتبط با آنها لحاظ می‌شود.		۴۸
۰/۵۸	۱/۸۳	۳/۲۹	مددکار اجتماعی این سازمان مسئولیت کارهای انجام داده و یا شراکت داشته در آنها را می‌پذیرد.		۴۹
۰/۵۹	۱/۲۹	۲/۴۶	مددکاران اجتماعی این سازمان زندگی شخصی را از زندگی شغلی و حرفه‌ای خود جدا می‌نمایند.		۵۰
۰/۶۰	۱/۲۰	۳/۶۷	برای پیشبرد فعالیت‌ها و روند درمان مراجعین به این سازمان از فریب و تقلب استفاده نمی‌گردد.		۵۱
۰/۵۲	۱/۳۶	۲/۴۳	در ارائه سوابق کاری، علمی و پژوهشی در این سازمان، صداقت رعایت می‌گردد.		۵۲
۰/۵۶	۱/۲۳	۳/۵۶	مددکاران اجتماعی این سازمان شهادت خلاف واقع نمی‌دهند و اسنادی که محتوای آنها را نمی‌دانند، تأیید نمی‌کنند.		۵۳
۰/۶۱	۱/۲۴	۲/۷۴	مددکار اجتماعی این سازمان به اعتلای حرفه و روزآوری استانداردهای آن توجه خاص دارد.		۵۴
۰/۶۵	۱/۴۲	۲/۸۶	پایش اطلاعات و کلیه مستندات مربوط به حرفه مددکاری اجتماعی در این سازمان از اهمیت خاصی برخوردار است.	۵۵	

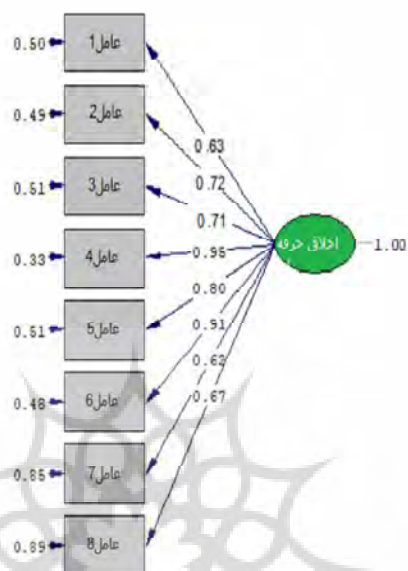
هنجاریابی پرسشنامه اخلاق حرفه‌ای مددکاری ... ۱۴۹

جدول ۱۰- خرده مقیاس‌های بُعد مسئولیت اخلاقی نسبت به جامعه اخلاق حرفه‌ای مددکاری اجتماعی

ردیف	عامل	گویه‌ها	میانگین	انحراف استاندارد	بار عاملی
۵۶	مسئولیت اخلاقی	ارائه خدمات مددکاری اجتماعی این سازمان به یک فرد و یا گروه خاص محدود نمی‌شود.	۲/۶۳	۱/۵۳	۰/۶۴
۵۷	نسبت به جامعه	سیاست‌ها و اقدامات مددکاری اجتماعی این سازمان مبتنی بر درک و احترام به تفاوت‌های فرهنگی مراجعین است.	۳/۶۸	۰/۹۹	۰/۵۳

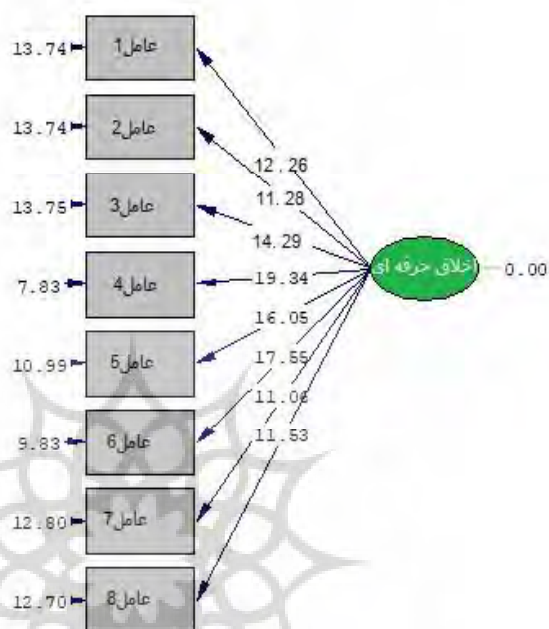
جدول ۱۱- خرده مقیاس‌های بُعد مسئولیت اخلاقی نسبت به حرفه اخلاق حرفه‌ای مددکاری اجتماعی

ردیف	عامل	گویه‌ها	میانگین	انحراف استاندارد	بار عاملی
۵۸	مسئولیت اخلاقی نسبت	مددکاران اجتماعی این سازمان خود را به فراهم کردن شرایط کارورزی دانشجویان مددکاری اجتماعی متعهد و از آن‌ها حمایت می‌نمایند.	۲/۸۲	۱/۳۵	۰/۵۸
۵۹	به حرفه	این سازمان با دانشگاه‌های ارائه‌دهنده رشته مددکاری اجتماعی، در زمینه کارورزی همکاری می‌کند.	۳/۸۶	۱/۴۵	۰/۵۷

تصویر ۱- مدل تأییدی در حالت بار عاملی یا میزان اثر

به منظور تأیید عامل‌های مستخرج از پرسشنامه مربوطه و بررسی روایی سازه، از مدل تحلیل تأییدی با استفاده از نرم‌افزار لیزرل استفاده شد. با اجرای مدل تأییدی پرسشنامه پژوهش مشخص گردید که تمام عامل‌های مستخرج، دارای روایی بالایی هستند و علاوه بر این، بایستی اذعان کرد که بهترین منعکس‌کننده اخلاق حرفه‌ای مددکاری اجتماعی می‌باشند. تصاویر ۱ و ۲ مقایسه بار عاملی و سطح معنی‌داری تمام ابعاد اخلاق حرفه‌ای مددکاری اجتماعی را نشان داده‌اند. سطح معقول و مناسب برای این بارها بالاتر از ۰/۳ است که تمام بارهای عاملی در مدل به دست آمده در این تحقیق بالاتر از ۰/۳ است. در تصویر شماره ۱ کمترین بار عاملی مربوط به عامل شماره ۷ با میزان ۰/۶۲ و بیشترین بار عاملی مربوط به بار عاملی شماره ۴ با مقدار ۰/۹۵ است.

تصویر ۲- مدل تأییدی پرسشنامه در حالت ارزش تی یا سطح معناداری

در تصویر شماره ۲، سطح معناداری با توجه به میزان تی (t) ارائه شده است که باید سطح آن از ۱/۹۶ بیشتر باشد. اگرچه تمام عوامل در مدل به دست آمده معنادار هستند اما بالاترین میزان سطح معناداری مربوط به عامل شماره ۴ با مقدار ۱۹/۳۴ و کمترین میزان سطح معناداری مربوط به عامل شماره ۷ با مقدار ۱۱/۰۶ است.

جدول ۱۲- شاخص‌ها و ضرایب برازش مدل تأییدی پرسشنامه اخلاق حرفه‌ای مددکاری اجتماعی

R2	t	r	
۰/۵۲	۱۲/۲۶	۰/۶۳	اخلاق عمومی
۰/۵۰	۱۱/۲۸	۰/۷۲	مسئولیت اخلاقی در قبال مراجع
۰/۴۸	۱۴/۲۹	۰/۷۱	مسئولیت اخلاقی در قبال همکاران
۰/۴۰	۱۹/۳۴	۰/۹۵	مسئولیت اخلاقی در زمینه خاص
۰/۳۸	۱۶/۰۵	۰/۸۰	اخلاق در پژوهش و آموزش
۰/۳۹	۱۷/۵۵	۰/۹۱	مسئولیت اخلاقی به‌عنوان مددکار اجتماعی
۰/۲۶	۱۱/۰۶	۰/۶۲	مسئولیت اخلاقی نسبت به حرفه
۰/۲۰	۱۱/۵۳	۰/۶۷	مسئولیت اخلاقی نسبت به جامعه
(کای دو بر درجه آزادی) = 1/73 RMSEA=0.041 GFI=0.98 CFI=0.99 NFI= 0.96			

همان‌طور که در جدول ۱۲ مشاهده می‌شود، اخلاق عمومی بالاترین میزان واریانس در حدود ۵۲ درصد و اخلاق حرفه‌ای و مسئولیت اخلاقی نسبت به جامعه، کمترین میزان در حدود ۲۰ درصد از واریانس اخلاق حرفه‌ای را تبیین می‌کنند. از سوی دیگر، به‌طور کلی در کار با برنامه لیزرل، هر یک از شاخص‌های به‌دست‌آمده برای مدل به‌تنهایی دلیلی بر برازندگی مدل نیست و در برخی منابع برای نسبت آماره کای دو به درجه آزادی‌اش، مقدار زیر ۳ قابل قبول است که در مدل این تحقیق آماره کای دو ۱/۷۳ محاسبه شده است. معیار GFI نشان‌دهنده اندازه‌ای از مقدار نسبی واریانس‌ها و کوواریانس‌ها می‌باشد که توسط مدل تبیین می‌شود. این معیار بین صفر تا یک متغیر می‌باشد که هرچه به عدد یک نزدیک‌تر باشد، نیکویی برازش مدل با داده‌های مشاهده‌شده بیشتر است. مقدار GFI گزارش شده برای مدل مقدار ۰/۹۸ است. ریشه دوم میانگین مجذور پس‌ماندها یعنی تفاوت بین عناصر ماتریس مشاهده‌شده در گروه نمونه و عناصر ماتریس‌های برآورد یا پیش‌بینی‌شده با فرض درست بودن مدل موردنظر است. برای بررسی اینکه یک مدل به‌خصوص در مقایسه با سایر مدل‌های ممکن،

از لحاظ تبیین مجموعه‌ای از داده‌های مشاهده‌شده تا چه حد خوب عمل می‌کند، از مقادیر شاخص نرم شده برازندگی (NFI)، استفاده‌شده است. مقادیر بالای ۰/۹ این شاخص‌ها حاکی از برازش بسیار مناسب مدل طراحی‌شده در مقایسه با سایر مدل‌های ممکنه است. در نهایت، برای بررسی اینکه مدل موردنظر چگونه برازندگی و صرفه‌جویی را باهم ترکیب می‌کند، از شاخص بسیار توانمند ریشه دوم برآورد واریانس خطای تقریب RMSEA استفاده‌شده است. شاخص RMSEA، ریشه میانگین مجذورات تقریب هست. در این پژوهش برای مدل تحقیق (۰/۰۴۱) برآورد شده است.

بحث و نتیجه‌گیری

اخلاق حرفه‌ای متضمن کاربرد اخلاق در یک حرفه در به انجام رساندن رسالت‌ها و مسئولیت‌های آن در برابر جامعه و تمرکز آن بر فعالیت‌ها و اعمال انسان‌ها است. هدف مشخص آن تنظیم نمودن فعالیت‌های حرفه‌ای اعم از تکالیف، وظایف و مسئولیت‌ها در راستای رفاه و بهزیستی عموم جامعه می‌باشد. در حرفه مددکاری اجتماعی، اخلاق حرفه‌ای با در نظر گرفتن ضوابط و استانداردهای اخلاقی نقش بسیار مهمی در قضاوت‌ها و عملکرد حرفه‌ای دارا می‌باشد. بنابراین وجود استانداردهای اخلاق حرفه‌ای در مددکاری اجتماعی متناسب با فرهنگ جامعه ایرانی و هنجارهای ملی ضرورت دارد. در این ارتباط هدف پژوهش حاضر، هنجاریابی پرسشنامه اخلاق حرفه‌ای مددکاران اجتماعی بوده است. روایی محتوا و روایی سازه آن به کمک آزمون آلفای کرونباخ و تحلیل عامل اکتشافی و بررسی پایایی پرسشنامه از طریق آزمون و آزمون مجدد مقادیر قابل‌قبولی را نشان داد.

با بررسی روایی سازه ابزار تحقیق، ۸ عامل برای اخلاق حرفه‌ای مددکاری اجتماعی به دست آمد که در مجموع ۵۶ درصد از واریانس متغیر اخلاق حرفه‌ای در مددکاری اجتماعی را پوشش می‌دهند. مهم‌ترین عامل در بین عامل‌های به‌دست‌آمده

اخلاق عمومی بود که بیشترین میزان واریانس متغیر اخلاق حرفه‌ای را پوشش داده است و این عامل به‌وسیله گویه های ۱ تا ۷ پرسشنامه به‌دست آمده است. اخلاق حرفه‌ای، ضوابط و استانداردهای اخلاقی به‌عنوان یک مؤلفه اصلی در هر فرهنگ‌سازمانی جایگاه مهمی در انجام درست وظایف شغلی و عملکرد یک حرفه دارد و می‌توان تا حدود زیادی از طریق آن پیش‌بینی نمود که آیا اخلاق حرفه‌ای در یک حرفه مورد بررسی قرار گرفته و رعایت می‌گردد و تصمیمات اخلاقی گرفته‌شده در هر حرفه بر این اساس است یا این‌گونه نمی‌باشد.

در حرفه مددکاری اجتماعی، اخلاق حرفه‌ای برگرفته از ارزش‌ها و اصول حاکم بر آن است؛ مشخصاً حقوق بشر و عدالت اجتماعی از مفاهیمی است که فدراسیون بین‌المللی مددکاران اجتماعی نیز در تعریف مددکاری اجتماعی بر آن تأکید کرده است. ارزش برابر دانستن تمام انسان‌ها و حرمت مقام انسان که از ارزش‌های اساسی در مددکاری اجتماعی هستند، منشعب شده است. دومین عامل مهم که از گویه های ۸ تا ۱۷ حاصل گردید، مسئولیت اخلاقی در قبال مراجعین است. باید در نظر داشت که حرفه مددکاری اجتماعی به‌عنوان یک حرفه یاریگر و کمک‌کننده عمدتاً با افرادی سروکار دارد که در موقعیت‌ها و در شرایط گوناگون مورد بی‌احترامی و ناعدالتی قرار گرفته‌اند و برای احقاق حقوق و بازیابی توان از دست‌رفته خود به مددکاران اجتماعی مراجعه می‌نمایند و از آنجاکه حرمت مقام انسان به‌عنوان یک ارزش والا در مددکاری اجتماعی و اصل رازداری حرفه‌ای و مشارکت از اصول اساسی مورد تأکید می‌باشند، داشتن رفتار اخلاقی با مراجعین، موقعیت و شرایط آن‌ها از اهمیت بالایی برخوردار است.

خدمات مددکاری اجتماعی که توسط سازمان‌ها ارائه می‌گردد؛ در بستر بروکراتیک رشد نموده و مددکاران اجتماعی در محیط‌های سازمانی با افراد هم حرفه خود و سایر کارکنان برای ارائه خدمات بهتر به مراجعین فعالیت می‌نمایند و نیازمند استانداردهای اخلاقی هستند که این استانداردها در سومین عامل مهم اخلاق حرفه‌ای

در مددکاری اجتماعی ایجاد و به‌دست آمده‌اند. عامل مسئولیت اخلاقی در قبال همکاران از گویه های ۲۶ تا ۱۸ پرسشنامه تحقیق حاصل گردیده است که این عامل هم از ارزش مسئولیت فردی و اجتماعی مددکاری اجتماعی ناشی می‌گردد. در مددکاری اجتماعی زمینه‌ها و بسترهای خاصی وجود دارد که این حرفه را با پویایی‌های متعدد و در عین حال برای کاربران و دست‌اندرکاران آن با چالش‌های بزرگ و کوچک و در عین حال جدید و ناگهانی روبه‌رو می‌کند. افرادی که به‌عنوان مددکار اجتماعی در این حرفه ورود می‌کنند، بایستی در این زمینه‌ها نیز مسئولیت اخلاقی خود را بشناسند تا با همکاری با دیگر حرفه‌ها و تیم تخصصی ارزشمندترین خدمات را ارائه نموده و با داشتن عملکرد حرفه‌ای قابل قبول، در راستای خدمات مؤثر و کارآمد به مراجعان و گروه‌های هدف عمل نمایند.

از گویه های ۲۷ تا ۳۵ پرسشنامه تحقیق عامل مسئولیت اخلاقی در زمینه‌های خاص به دست آمد. این عامل برگرفته از اصولی چون فردیت، رابطه حرفه‌ای و رازداری است. مددکاری اجتماعی نیز مانند هر رشته دیگر علوم اجتماعی در راستای بهبود خود و پاسخ به سؤالات که در حوزه‌های مختلف ایجاد می‌گردد، نیازمند آن است که به پژوهش و تحقیق بپردازد و از آنجاکه با آبرو و حیثیت مددجویان خود روبرو است، مسئولیت اخلاقی دوچندانی را عهده‌دار می‌باشد. از سوی دیگر، چون با انسان و ویژگی‌های مختلف او مواجه است، حساسیت انجام تحقیقات و گزارش نتایج آن برای این رشته دوچندان می‌شود. این عامل که از سؤالات ۳۷ تا ۴۴ پرسشنامه را شامل می‌گردد، از ارزش‌های حرمت مقام انسان، اختیار و آزادی انسان و اصول رابطه حرفه‌ای، رازداری حرفه‌ای و مشارکت بهره فراوان می‌برد. افرادی که به‌عنوان مددکار اجتماعی تحصیل می‌کنند و در این حرفه مشغول به فعالیت می‌شوند، در خود احساس تعلق به جامعه و داشتن علقه‌ها و گروه‌های اجتماعی می‌کنند و عمدتاً ارزش مسئولیت اجتماعی و فردی در آن‌ها یافت می‌گردد. مددکار اجتماعی هم مانند هر انسان دیگری در اجتماع، خانواده و محیطی رشد کرده و پرورش یافته که آداب و رسوم خاصی وجود

داشته است و به تدریج در ذهن او باورهای و پندارهایی نسبت به شئون زندگی شکل می‌گیرد که می‌تواند، رفتار و عملکرد او را در دوران اشتغال متأثر سازد.

تفاوت یک فرد عادی با یک فرد حرفه‌ای نظیر مددکار اجتماعی در آن است که فرد حرفه‌ای این زمینه‌های اجتماعی مختلف را می‌شناسد و مانع تأثیرات منفی آن‌ها بر امور حرفه‌ای خویش می‌گردد و این امر در برخی از مواقع کار ساده و آسانی نیست و تجارب و مهارت مددکار اجتماعی می‌تواند، به کمک او بیاید و وی را از چنین تنگنایی نجات دهد. عامل مسئولیت اخلاقی به‌عنوان مددکار اجتماعی از گویه‌های ۴۵ تا ۵۵ به‌دست آمده و تأکید بر مسئولیت‌های اخلاقی دارد که یک مددکار اجتماعی باید در راستای بهبود شرایط مراجعان انجام دهد. هر انسانی هویتی دارد و یکی از ویژگی‌های هویتی هر فرد که خود را به دیگران معرفی می‌کند و به‌نوعی یک برچسب برای فرد به حساب می‌آید، شغل و حرفه اوست. پس فرد برای اینکه نوع حرفه‌ای که در آن فعالیت دارد، بتواند، به‌عنوان یک عامل هویت برایش عمل نماید، مسئولیت‌هایی را به‌عنوان فردی از اعضای آن حرفه دارا است. مددکاران اجتماعی نیز از این قاعده مستثنا نبوده‌اند و عامل مسئولیت اخلاقی نسبت به حرفه به‌عنوان هفتمین عامل از عوامل اخلاق حرفه‌ای در مددکاری اجتماعی از گویه‌های ۵۶ و ۵۷ مشخص گردیده است.

اصل پذیرش در مددکاری اجتماعی منبعث از ارزش اساسی حرمت مقام انسان عنوان می‌کند که مددکار اجتماعی باید مددجو در هر موقعیت و وضعیتی که هست و به همان‌گونه که هست را قبول کند و کار را از همان نقطه‌ای که مددجو در آن قرار دارد، شروع کند و نباید مددجویان با هرگونه تفاوتی از هر لحاظ از خدمات مددکاری اجتماعی محروم گردند. این عامل از گویه‌های ۵۸ و ۵۹ حاصل گردیده است. مقیاس به‌دست آمده در این تحقیق به‌نوعی تکمیل‌کننده پرسشنامه‌ها و سایر مقیاس‌ها در زمینه سنجش اخلاقیات در زمینه کاری مددکاران اجتماعی است و با کمک به سنجش میزان کاربرد اخلاق در حرفه مددکاری اجتماعی می‌تواند، خلأها و پاره‌ای از مشکلات در این زمینه را مشخص نماید.

از سوی دیگر، از آنجاکه به دلیل نبود نظام مددکاری در ایران، جایگاه و پست مددکاری اجتماعی در سازمان‌های مختلف به وسیله سایر رشته‌های علوم رفتاری و اجتماعی اشغال شده است، با ارائه این پرسشنامه به این افراد می‌توان قدری در بازاندیشی در زمینه کاری این افراد عمل نمود. از جمله مشکلات انجام این تحقیق آن بود که پیشینه تجربی چندانی در ایران در زمینه سنجش اخلاقیات در مددکاری اجتماعی وجود نداشت و از سوی دیگر سازمان‌ها و مددکاران اجتماعی مورد بررسی به علت نامرتب بودن رشته تحصیلی با شغلی که در اختیار داشتند، برداشت درستی از گویه‌های تحقیق نداشتند که هنگام تکمیل پرسشنامه توضیحات لازم به آن‌ها داده می‌شد. از سوی دیگر، به دلیل وجود برخی پیش‌فرض‌های منفی به کارهای تحقیقاتی در سازمان‌ها، ورود به سازمان‌ها و توزیع پرسشنامه با موانع متعدد و هزینه بالا برای محققین همراه بود.

منابع

- آراسته، حامد و جاهد، خجسته. (۱۳۸۸) «بررسی رفتار در دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی به‌عنوان گزینه با هدف بهینه» «فصلنامه علوم تربیتی، سال هشتم، شماره ۱.
- حسنی، محمد و شاهین مهر، بهرام. (۱۳۹۳) «مدل‌سازی رابطه بین رفتار حرفه‌ای و مسئولیت اجتماعی» «مجله اخلاق در علم و تکنولوژی، سال دهم، شماره ۱۰.
- حاشیه باف، عطیه. (۱۳۹۶)، طراحی و هنجاریابی ابزار سنجش عملکرد اخلاقی در حرفه مددکاری اجتماعی، پایان‌نامه دکترای رشته مددکاری اجتماعی، دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی تهران.
- دهقانی، علی و شمسی زاده، مرتضی. (۱۳۹۲)، «راهکارهای مؤثر در بهبود رعایت اخلاق حرفه‌ای: ارائه بهترین راه‌کار عملیاتی»، فصلنامه آموزش و اخلاق در پرستاری، سال هشتم، شماره ۴.
- زاهدی اصل، محمد. (۱۳۹۰)، مبانی مددکاری اجتماعی، تهران: انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی.
- عباسی، رسول؛ طاهری، قباد و باباشاهی، جعفر. (۱۳۹۶)، «بررسی وضعیت اخلاق حرفه‌ای استادان دانشگاه از دیدگاه دانشجویان»، مجله اخلاق در علم و تکنولوژی، سال دهم، شماره ۴.
- قائمی، محمد و شریعت‌مداری، محسن. (۱۳۹۶)، «رابطه رفتار حرفه‌ای با اطمینان در میان کارکنان دانشگاهی دانشگاه»، مجله اخلاق دو علم و تکنولوژی، سال هفتم، شماره ۴.
- قرا ملک، احد فرامرز. (۱۳۹۷)، اخلاق حرفه‌ای، تهران: نشر مجنون، چاپ دوازدهم.
- کیانی، اردشیر و دیگران. (۱۳۹۲)، «ساخت و اعتباریابی مقیاس اخلاق حرفه‌ای مشاوران و روانشناسان»، مجله پژوهش‌های مشاوره، سال سیزدهم، شماره ۲۹.
- گامپتون، بیولا رابرتز و گالوی، بارت. (۱۳۹۰)، فرآیندهای مددکاری اجتماعی، ترجمه: سید جلال صدر السادات و فرهاد کریمی، تهران: انتشارات سمت. چاپ سوم.

- محمدی، ناهید و دیگران. (۱۳۹۵)، «بررسی میزان آگاهی پرسنل و دانشجویان از اصول اخلاق حرفه‌ای در حیطه‌های ارتباطی، قانونی و اخلاقی»، *مجله پژوهش در آموزش علوم پزشکی*، سال ششم، شماره ۱.

- نیکخواه فرخانی، زهرا. (۱۳۹۳) «ارائه مدل رفتار اخلاقی پرستاران با بهره‌گیری از تئوری اخلاق فضیلت محور»، *مجله ایرانی اخلاق و تاریخ پزشکی*، سال پنجم، شماره ۶

- Anderson AR, Smith R. (2007). "The moral space in entrepreneurship: an exploration of ethical imperatives and the moral legitimacy of being enterprising." *Journal of Entrepreneurship and Regional Development*, 19(6),479-49
- Annie J. Keeney& other.(2014). "Human Rights and Social Work Codes of Ethics: An International Analysis." *Journal of Social Welfare and Human Rights*, 2(2), 1-16
- Antle, Bema. (2005). *Components of Ethical Practice. Presented at Canadian Association of Social Workers' Code of Ethics Internal Training*. Ottawa, Guilford publications
- Birnbaum. Rachel and Lach. Lucyna.(2014). "Teaching About What Ethical Social Work Practice Means: Responsibility Starts With Schools of Social Work.", *Intervention*, 140(۳): 37-43.
- International federation of social work. (2018). **Global Social Work Statement of Ethical Principles**, <https://www.ifsw.org/global-social-work-statement-of-ethical-principles/>
- Fisher J.Bonn. (2007)."International Strategic and Ethic: Exploring the Tension between Head Office and Subsidiaries." *Management Decision*.45 (10):1560-1572.
- G-Reamer.Frederic.(2014). **The Evolution of Social Work Ethics: Bearing Witness**, *Faculty Publications*, <https://digitalcommons.ric.edu/facultypublications/390>.
- Garcia SC.(2003)."Organizational features, stress, and alcohol use in workers from a Mexican textile enterprise." *Salud Mental*, 29(4): 63-70.
- International Federation of Social Workers and International Association of Schools of Social Work .(2004). **Ethics in Social Work, Statement of Principles**, <https://www.iassw-aiets.org/wp-content/uploads/2015/10/Ethics-in-Social-Work-Statement-IFSW-IASSW-2004.pdf>

- Miller, Polo. (2007).” Ethical decision making in social work and counselling.”
Toronto, ON: Thomson Nelson. Practice, 1(3):109-128
- Reamer, Fisher. (2012). *Boundary issues and dual relationships in the human services*. New York: Columbia University Press
- Sahu.Manav. (2012). **Professional Ethics, PMEC & Research Scholar:**
Berhampur University & Professor,HOD Mech. Dept, SMIT Chandipadar,pp:
1-18

